

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ПІДСУМКАМИ І ПІВРІЧЧЯ 2025 РОКУ

Н. О. Турчин, М. В. Дубель

Анотація. У статті проведено аналіз фінансової спроможності та ефективності управління у територіальних громадах Вінницької області за результатами виконання бюджетів у І півріччі 2025 року. Досліджено динаміку основних дохідних показників, стан адміністрування місцевих податків, ефективність використання видатків на утримання органів місцевого самоврядування та фінансування ключових соціальних сфер. Виявлено громади-лідери та аутсайдери, сформульовано рекомендації щодо підвищення фінансової автономії та управлінської ефективності територіальних громад.

Ключові слова: територіальна громада, конкурентоспроможність, фінансова спроможність, ефективність управління.

Вступ. Після утворення територіальних громад, внаслідок адміністративно-територіальної реформи, у Вінницькій області налічується 63 міських, сільських та селищних територіальних громад (ТГ). У зв'язку з цим, перед органами управління постало завдання не лише забезпечити життєздатність новоутворених громад, а й створити умови для сталого соціально-економічного розвитку. У цьому контексті дедалі більшого значення набуває оцінка конкурентоспроможності громад, яка є ключовим індикатором їх здатності ефективно використовувати наявні ресурси, залучати інвестиції, формувати сприятливе середовище для бізнесу та підвищувати якість життя населення. У цілому, проблемі оцінки конкурентоспроможності територіальних громад присвячені дослідження науковців А. Мельник, І. Заблодської, Г. Ніколенка та інших. Втім, на нашу думку, це питання потребує більш детального розгляду.

Мета дослідження – здійснити аналіз деяких основних показників конкурентоспроможності територіальних громад Вінниччини, з метою виявлення сильних і слабких сторін, визначення резервів зростання та формування практичних рекомендацій для підвищення їх спроможності в умовах воєнних викликів і післявоєнного відновлення.

Основна частина. Оцінка конкурентоспроможності територіальних громад є важливим етапом у формуванні ефективної регіональної політики та підвищенні якості місцевого управління. Проведення такої оцінки створює аналітичну основу для ухвалення управлінських рішень, спрямованих на зміцнення фінансової самодостатності, інноваційного потенціалу та соціальної стійкості територій у контексті децентралізації та післявоєнного відновлення України [1].

У межах дослідження економічних факторів проаналізуємо обсяг власних доходів бюджету на одного жителя, частку податкових надходжень, темпи приросту податку на доходи фізичних осіб (ПДФО).

На практиці показник доходів загального фонду територіальної громади без урахування міжбюджетних трансфертів відображає реальну фінансову спроможність громади. Чим вищим є цей показник, тим більше коштів громада здатна заробити самостійно, що свідчить про активну економічну діяльність на її території, наявність розвиненого бізнес-середовища, стабільних робочих місць і постійних податкових надходжень. Високі власні доходи також є індикатором економічного добробуту мешканців, адже вони забезпечують громаді можливість фінансувати якісні освітні, медичні, соціальні та адміністративні послуги, утримувати інфраструктуру та розвивати територію. Водночас він дозволяє оцінити порівняльну ефективність управління – громади з подібною чисельністю населення часто демонструють різні фінансові результати, що свідчить про різний рівень професійності місцевої влади, ефективність роботи з платниками податків, управління комунальними ресурсами та залучення інвестицій [2].

Аналіз доходів на одного жителя в територіальних громадах Вінницької області свідчить про істотну нерівномірність фінансової спроможності між громадами області.

За умови середнього рівня доходів, на 1 мешканця по області припадає 3 627,00 гривень, найвищий рівень доходів демонструє Ладизинська міська ТГ – 10 779,00 гривень на одного мешканця. Це пояснюється розвинутою промисловістю (енергетика, харчова промисловість)

та потужною базою ПДФО. Далі йдуть Вінницька та Козятинська міські громади, де доходи на одного мешканця значно нижчі, але все ще перевищують середній рівень по області – 7 385,00 гривень та 6 218,00 гривень відповідно [3]. Переважна більшість міських ТГ (Жмеринська, Іллінецька, Гайсинська, Немирівська, Тульчинська, Калинівська тощо) мають стабільний, але помірний рівень доходів – у межах 3 000–5 000 гривень на жителя. Це свідчить про наявність певного економічного потенціалу, але також про обмежені можливості у формуванні власних доходів [2]. Найнижчі показники мають Бершадська, Ямпільська та Шаргородська громади – менше 3 000 гривень на одного мешканця. Такі значення сигналізують про низьку податкову базу, слабку економічну активність та високу залежність від державних трансфертів.

Темп приросту ПДФО відображає, як змінилися надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджету громади порівняно з попереднім періодом. Позитивне значення свідчить про зростання доходів населення, розширення зайнятості або детінізацію економіки. Негативне ж може вказувати на скорочення робочих місць, зменшення зарплат або міграцію населення [2]. Оскільки ПДФО є основним джерелом доходів місцевих бюджетів, цей показник є важливим індикатором фінансової спроможності громади. Темп приросту ПДФО за 6 місяців 2025 року до 06 місяців 2024 року в середньому по області становить 21 %. У той час як одні громади демонструють значний приріст ПДФО (Літинська селищна ТГ +73,4 %, Ободівська сільська ТГ +51,8 %), деякі громади навпаки мають суттєве зниження (Городківська сільська ТГ –25 % та Теплицька селищна ТГ –19,9 %) [3].

Помітно, що основну частину власних доходів громад формує ПДФО, а не місцеві податки і збори (земельний, нерухомість, єдиний податок), які відіграють допоміжну роль і мають невелику частку у структурі доходів. У сільських територіях часто спостерігається домінування трансфертної моделі фінансування, що обмежує можливості для економічного зростання.

Соціальний компонент аналізувався через показники демографічної структури, охоплення освітою, медичним забезпеченням, соціальним захистом тощо за плановими даними станом на 2025 рік. Проведений аналіз показав, що значна частина громад, особливо сільських, стикається з депопуляцією та старінням населення, що потребує адаптації соціальних послуг. Водночас деякі громади, зокрема ті, які приймають внутрішньо переміщених осіб (ВПО), демонструють активну соціальну політику.

Оцінювання щодо дошкільної освіти здійснювалось за 4 показниками – охоплення вихованням у дошкільних закладах дітей віком від 0 до 6 років; видатки на одну дитину дошкільного закладу; кількість дітей дошкільного закладу на 1 ставку педагогічного персоналу; кількість дітей дошкільного закладу на 1 ставку непедагогічного персоналу.

Найвищий рівень охоплення дітей дошкільною освітою у Вінницькій міській ТГ (87,1 %), Шаргородській міській ТГ (86,7 %) та Чечельницькій селищній ТГ (84,8 %); найнижчий рівень – у Райгородській сільській ТГ (31,9 %), Кунківській сільській ТГ (31,1 %) та Студенянській сільській ТГ (24,6 %), за умови середнього показника по громадах на рівні 56,9 %. Цей показник варто розглядати не лише як освітній, а і як соціально-економічний індикатор розвитку громади, що відображає доступність базових послуг, ефективність місцевої освітньої інфраструктури та потенціал громади до сталого розвитку, та потребує цілеспрямованих управлінських рішень для усунення просторової та соціальної нерівності [3].

Щодо видатків на одну дитину дошкільного закладу, то найвищий рівень зазначеного показника спостерігається у Райгородській сільській ТГ (48,0 тис. грн), Війтівецькій сільській ТГ (46,0 тис. грн) та Краснопільській сільській ТГ (44,0 тис. грн). Високий рівень витрат може свідчити як про високу увагу до якості дошкільної освіти, так і про неефективність використання бюджетних ресурсів у громадах із невеликою кількістю дітей. Проведений аналіз продемонстрував обидва випадки – у Краснопільській сільській ТГ, за умови охоплення дітей дошкільною освітою – 72,9 %, видатки на одну дитину складають 44,0 тис. грн, Сутисківській селищній ТГ за умови охоплення дітей дошкільною освітою – 70,1 %, видатки на одну дитину складають 42,0 тис. грн [3]. Це свідчить про те, що робота ведеться не тільки у напрямі забезпечення усіх дітей дошкільного віку послугами дошкільної освіти, а й забезпечення належного її фінансування. Проте у Райгородській сільській територіальній громаді мова йде

саме про неефективність використання бюджетних коштів, оскільки за меншого охоплення дітей у садочку рівень їх утримання досить високий.

Кількість дітей дошкільного закладу на 1 ставку педагогічного персоналу по територіальних громадах коливається від 4,6 дитини на ставку у Райгородській сільській ТГ до 17,6 дитини на ставку у Теплицькій селищній ТГ. Щодо показника кількості дітей дошкільного закладу на 1 ставку непедагогічного персоналу, то коливання його значення досить суттєве: від 2,5 дитини на ставку у Бабчинецькій сільській ТГ до 10,9 дитини на ставку непедагогічного персоналу у Вінницькій міській ТГ. Спостерігається така ситуація, що за однакових Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів, у яких кількість штатних одиниць прямо чи опосередковано залежить від кількості дітей у закладі, рівень зазначених показників змінюється в чотири рази. Це свідчить про нераціональну та неефективну побудову груп у закладах дошкільної освіти окремих територіальних громад. У Северинівській та Самгородоцькій сільських ТГ взагалі відсутні окремі дошкільні заклади як бюджетні установи, оскільки дитячі групи функціонують при школах у форматі «школа-сад».

Щодо оцінювання показників загальної середньої освіти, то аналіз здійснювався за кількома показниками.

Середня наповнюваність класів у закладах загальної середньої освіти – це важливий показник, який впливає на забезпеченість коштами освітньої субвенції. Середній рівень наповнюваності класів по громадах Вінниччини становить 15 учнів. Зокрема, у Вінницькій міській ТГ у класі в середньому – 30 учнів, Ладизинській міській ТГ та Сутисківській – селищній ТГ – по 24, Агрономічній сільській ТГ – 19. Найгірші показники наповнюваності класів у Кунківській сільській ТГ – 8 учнів на клас, Студенянській та Бабчинецькій сільській ТГ – по 9 учнів. Наповнюваність класів впливає на ефективність використання освітньої субвенції: великі громади мають кращу фінансову спроможність, тоді як малі – стикаються з ризиками недофінансування та неефективного використання ресурсів [3].

Видатки освітньої субвенції в розрахунку на 1 учня розглянуто з погляду необхідності забезпечення економії коштів освітньої субвенції, тому найкраще його значення у Вінницькій міській ТГ (12,0 тис. грн на учня), Ладизинській міській ТГ (12 тис. грн на учня) та Сутисківській селищній ТГ (14 тис. грн на учня). Відповідно, завищені обсяги освітньої субвенції на одного учня спрямовані в Джулинській сільській ТГ, Соболівській сільській ТГ та Яришівській сільській ТГ – по 26,0 тис. гривень на учня.

Важливим показником теж є видатки освітньої субвенції в розрахунку на 1 педагогічну ставку. Виходячи із того, як побудована формула розподілу освітньої субвенції, де її обсяг напряму залежить від нормативної кількості педагогічних ставок, цей показник мав би бути приблизно на одному рівні по всіх громадах (відхилення могли б складати кілька відсотків). Проте, через нераціональні підходи (інколи свідомо застосовані) під час утворення класів у закладах загальної середньої освіти та розподілу педагогічних годин отримуємо, що зазначений показник коливається від 82,0 тис. грн освітньої субвенції на педагогічну ставку у Студенянській сільській ТГ до 147,0 тис. грн у Іванівській сільській ТГ [3]. Аналізуючи цей показник, можемо побачити, на скільки відрізняється заробітна плата педпрацівників через штучне збільшення їх ставок (понад норми, які використовує Міністерство освіти і науки України під час розподілу освітньої субвенції).

Співвідношення кількості учнів позашкільних закладів, мистецьких шкіл та дитячо-юнацьких спортивних шкіл до загальної кількості учнів загальноосвітніх шкіл – це показник, що характеризує рівень охоплення дітей додатковою освітою та розвитком здібностей поза межами шкільної програми; він свідчить про доступність і якість культурної, спортивної та творчої інфраструктури в громаді. Найкращий рівень охоплення учнів позашкільною освітою різного профілю в Уланівській сільській ТГ (0,79), Ольгопільській сільській ТГ (0,58) та Томашпільській селищній ТГ (0,58). Варто зазначити, що у Вінницькій міській ТГ спостерігається низьке значення цього показника – лише 0,26. Звичайно, значна частина учнів Вінницької громади відвідує подібні заклади, які фінансуються з обласного бюджету (розташовані в місті Вінниця), а також приватні заклади (оплату за заняття здійснюють батьки – жителі міста і

платники податків до міського бюджету). Наприклад, у місті Вінниця функціонує більше півдесятки приватних футбольних шкіл та обласна ДЮСШ з футболу, проте немає жодної міської комунальної ДЮСШ з футболу. Водночас також є 12 громад, у яких повністю відсутні видатки на позашкільну освіту усіх зазначених вище профілів.

Оцінювання щодо сфери охорони здоров'я здійснювалось за показником – кількість населення на 1-ну штатну одиницю лікаря в центрах первинної медико-санітарної допомоги, який відображає навантаження на одного лікаря та є важливим індикатором доступності медичних послуг у громаді. Якщо значення показника перевищує встановлені нормативи (1 800 осіб для сімейного лікаря, 2 000 – для терапевта, 900 – для педіатра), це свідчить про нестачу медичних кадрів і перевантаження лікарів, що може призводити до зниження якості обслуговування, збільшення черг і ризику професійного вигорання медперсоналу. Натомість занадто низьке значення показника може означати неефективне використання трудових ресурсів або надмірну кількість штатних посад за умови невеликої кількості населення.

Проведений аналіз засвідчив, що у 21 територіальній громаді області кількість населення на 1 штатну одиницю лікаря в Центрах первинної медико-санітарної допомоги значно перевищує рекомендовані норми та складає від 2 300 до 5 291 осіб. Це свідчить про наявність вакантних посад сімейних лікарів, а також, що це може призвести до зниження якості та ефективності обслуговування жителів громади. Найвищий такий показник у Райгородській сільській територіальній громаді (5 291 осіб), Копайгородській селищній (4 181 осіб), Городківській сільській (4 099 осіб), Шпиківській селищній (4 032 осіб), Війтівецькій сільській (3 865 осіб), Ольгопільській сільській (2 980 осіб).

З метою надання якісних медичних послуг, а також уникнення незадоволення мешканців громади та заохочення сімейних лікарів, головам сільських, селищних та міських територіальних громад у межах місцевих програм необхідно забезпечити заклади сучасним обладнанням, створити комфортні умови для роботи, забезпечити транспортом для виїзду до пацієнтів, запровадити додаткові премії та доплати тощо.

Оцінювання соціального захисту і соціального забезпечення здійснювалось за 2 показниками – видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення в розрахунку на 1 жителя ТГ та кількість населення ТГ на 1 ставку працівника соціального захисту, які відображають рівень соціальної орієнтованості громади та ефективність організації соціальних послуг.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення в розрахунку на 1 жителя ТГ показують, яку частину ресурсів громада спрямовує на підтримку вразливих категорій населення. Вищі значення свідчать про активну соціальну політику, наявність місцевих програм допомоги, компенсацій чи пілг. Низькі ж показники можуть означати обмежені фінансові можливості громади або недостатню увагу до соціальної сфери. Показник співвідношення обсягу спрямованих коштів до загальної кількості мешканців громади коливається від 150 грн на 1 особу до 776 грн, за середнього розрахункового показника 588 грн на 1 жителя. Найвищий такий показник у Самгородській сільській територіальній громаді (776 грн на 1 особу), Махнівській сільській (650 грн), Тульчинській міській (620 грн), Вінницькій міській (469 грн). Найменше коштів направляється у Кунківській сільській територіальній громаді (в середньому 150 грн на 1 жителя), Мурафській сільській (156 грн), Брацлавській селищній (156 грн), Райгородській сільській (171 грн), Джуринській сільській (176 грн).

Кількість населення на 1 ставку працівника соціального захисту характеризує навантаження на фахівців цієї сфери. Високе значення показника означає дефіцит кадрів і перевантаження працівників, що негативно впливає на якість та своєчасність надання послуг. Низьке – свідчить про кращу доступність соціальних послуг, але за умови ефективного використання персоналу. Загалом, оптимальними вважаються громади, де поєднуються достатній рівень видатків із раціональним кадровим забезпеченням, що забезпечує адресність допомоги, оперативне реагування на потреби населення та соціальну стабільність у громаді. Як засвідчив аналіз, кількість населення на 1 ставку працівника соціального захисту в цілому по області становить 550 осіб. Втім деякі громади демонструють дуже високе навантаження на працівника соціального захисту – 1 581 жителів у Вінницькій міській територіальній громаді, 1 409 жителів у

Могиливі-Подільській міській ТГ, а деякі – досить низькі – у Вапнярській селищній ТГ – 162 жителя, Самгородоцькій сільській ТГ – 157 жителів.

Питома вага видатків на утримання органів місцевого самоврядування показує, яку частину бюджету громада спрямовує на роботу свого управлінського апарату. Високе значення свідчить про значні адміністративні витрати, а низьке – про ефективне використання коштів і орієнтацію бюджету на розвиток. Питома вага видатків на утримання органів місцевого самоврядування у доходах територіальних громад (без врахування трансфертів) в середньому по області становить 23,6 %. Однак деякі громади демонструють значні видатки – понад 40 % у Яришівській сільській ТГ, 37,7 % у Студенянській сільській ТГ. Натомість деякі громади демонструють досить низьку питому вагу видатків – Вінницька міська ТГ – 8,2 %, Тульчинська міська ТГ – 11,1 %.

У підсумку варто зауважити, що в середньому частка видатків на соціально-культурну сферу разом із видатками на державне управління в загальному обсязі видатків ТГ становить 57 %, за умови оптимального рівня 60–70 % у структурі видатків бюджету громади [4]. Втім такі видатки в деяких громадах сягають 96,9 % (Самгородоцька та Северинівська сільські ТГ), а найменший відсоток таких видатків у Вінницькій та Ладижинській міських ТГ – 60,1 та 55,6 % відповідно.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що за умови однакової нормативно-правової бази територіальні громади Вінниччини демонструють значну нерівномірність за рівнем фінансової спроможності, соціально-економічного розвитку та ефективності управління ресурсами. Високі показники власних доходів і темпів приросту ПДФО характерні для промислово розвинених міських громад, тоді як сільські громади залишаються залежними від державних трансфертів. У соціально-культурній сфері спостерігаються диспропорції у фінансуванні освіти, медицини та соціального захисту, що впливає на доступність базових послуг для населення. Окремі громади мають неефективну структуру управлінських витрат, перевищуючи оптимальну частку видатків на апарат управління.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку інтегрального індексу конкурентоспроможності громад, який поєднуватиме економічні, соціальні, інвестиційні та управлінські показники. Розв'язання виявлених проблем можливе через посилення фінансової автономії громад, оптимізацію бюджетних витрат, розширення прав місцевих органів у сфері адміністрування податків, цифровізацію управлінських процесів, а також запровадження системи моніторингу ефективності використання ресурсів. Це сприятиме формуванню збалансованого розвитку, підвищенню якості життя населення та зміцненню конкурентоспроможності Вінницької області в цілому.

Abstract. The article analyzes the financial capacity and management efficiency of territorial communities in the Vinnytsia region based on the results of budget execution in the first half of 2025. It examines the dynamics of key revenue indicators, the state of local tax administration, and the efficiency of expenditure use for maintaining local self-government bodies and financing key social sectors. The study identifies leading and lagging communities and formulates recommendations for enhancing the financial autonomy and managerial efficiency of territorial communities.

Keywords: territorial community, competitiveness, financial capacity, management efficiency.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Децентралізація в дії: моніторинг процесів та оцінка результатів / за ред. Ю. Волошина. Київ: Центр політико-правових реформ, 2022. 256 с.
2. Ніколенко Г. Б. Формування методики комплексного оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 73. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/73> (дата звернення: 06.10.2025).
3. Оцінка фінансової спроможності громад за підсумками I півріччя 2025 року. *Decentralization*. URL: <https://decentralization.ua/en/news/20052> (дата звернення: 08.10.2025).
4. Заблодська І. В., Гречана С. І. Методичне забезпечення формування ідентифікаційного профілю територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2021. № 2(100). С. 5–14.